
Voják se stal knězem a úředníkem

Voják se stal knězem a úředníkem

LIDOVÉ NOVINY

29.11.2008, rubrika: Věda, strana: 25, autor: Eva Hníková

Tento týden zakončili čeští egyptologové výzkum pohřební komory hodnostáře Menechibnekona. Přinesl zajímavé informace z jeho osobního života a zároveň ukázal, jak se v polovině prvního tisíciletí před naším letopočtem měnila egyptská společnost.

Nejprve mocný vojevůdce, později úředník a kněz. Taková proměna kariéry potkala v polovině šestého století před naším letopočtem hodnostáře Menechibnekona. Životní příběh člověka, jehož šachtovou hrobku nyní v Abúsíru zkoumali čeští egyptologové, ostatně názorně ukazuje, jak se tehdejší společenská elita v Egyptě vyrovnávala s perskou okupací.

Šakal a jeho zajatci Šachtou o rozměrech 1,1x1,1 metru sestupujeme po žebřících do podzemí. V hloubce okolo 15 metrů se na konci úzké chodbičky rýsuje vstup do pohřební komory vybudované z vápencových bloků. Už letmé nahlédnutí do prostoru s klenutým stropem bere dech. Téměř každý centimetr stěn i stropního oblouku zdobí propracované rytiny. Ženské postavy vyvedené do nejmenších detailů na stěnách, sluneční bárka na stropě, rozsáhlé soubory titulů majitele hrobky, citace z náboženských textů

Skoro celý prostor komory zabírá dvojitý sarkofág: vnější, spíše hranatá „slupka“ je vytesaná do dvou kusů vápence, vnitřní, s naznačením obličeje pak do horniny označované metadroba. Také sarkofág pokrývají hieroglyfy a objevují se i na jeho spodní straně.

„U hodnostáře Menechibnekona nacházíme prvky výzdoby, které se běžně používaly spíše v královských hrobkách,“ zdůrazňuje Ladislav Bareš z Českého egyptologického ústavu FF UK v Praze. Pod jeho vedením se čeští odborníci za pomoci místních dělníků dostali do pohřební komory Menechibnekony hrobky už loni. Bohužel zjistili, že byla vykradena, a to možná dokonce dvakrát. Zloději se k pohřební komoře prokopali hlavní šachtou a poničili oba sarkofágy v místě nohou zemřelého.

I přes nájezd vykradačů přineslo zkoumání šachtové hrobky řadu cenných informací. „Našli jsme fajánsové pečeti pohřebišťe o rozměrech 2x4 centimetry, které zdobí ležící šakal, a devět zhruba tří až čtyřmilimetrových svázaných zajatců,“ připomíná profesor Bareš jeden ze zajímavých nálezů. Dále upozorňuje, že z prvních dvou třetin prvního tisíciletí před naším letopočtem byla dosud známa jen dvě podobná razítka.

Písek jako spolehlivá ochrana Místo posledního odpočinku Menechibnekona patří mezi šachtové hrobky. Jejich budování bylo reakcí na důmyslné praktiky vykradačů. A přestože zrovna Menechibneko následnému útoku zlodějů neodolal, pyšní se šachtové hrobky příznivým skóre: zhruba polovinu z nich objevili archeologové nevykradenou. Největším úspěchem českých egyptologů bylo v tomto ohledu otevření hrobky kněze Iufaa v roce 1998.

A jak tyto pevnosti věčného odpočinku vznikaly? Dávni stavitelé nejprve vyhloubili do jílovce (ztvrdlého třetihorního bahna) obří hlavní šachtu a menší vedlejší šachty. Hlavní „kráter“, často o rozměrech více než deset na deset metrů, vyplnili pískem a posadili na něj mnohatunový sarkofág. Postupným odebíráním písku po stranách nebo vedlejšími šachtami ho spouštěli na dno. Následně kamenný kolos obezdili pohřební komorou a hlavní šachtu zasypali. Když majitel hrobky zemřel, v dřevěné rakvi ho spustili do pohřební komory vedlejší šachtou a uložili do připraveného sarkofágu.

Při výzkumu hrobky místní dělníci pod vedením českých egyptologů nejprve vybrali písek z hlavní šachty o rozměrech 13x13 metrů až zhruba do dvanáctimetrové hloubky. Tam narazili na strop vápencové pohřební komory a z jihu pak do ní pronikli.

„Museli jsme zpevnit severní a východní stěnu hlavní šachty. V jílovcu se sice poměrně dobře kope, ale protože nasává vlhkost, nebo případně opět vysychá, může být poměrně nestabilní. Šachtě také neprospělo, že ji zloději po sobě nechali

otevřenou, dokud ji nezavál písek,“ vysvětluje Ladislav Bareš. Po provedení rekonstrukčních prací začalo opětovné zasypávání hlavní šachty. „Několikametrová vrstva písku je nejspolehlivější ochranou proti případným dalším nezanedbaným hostům,“ poznamenává český egyptolog. Žádaným zbožím na černém trhu by se podle jeho slov mohly stát i samotné zdi pohřební komory, tedy přesněji řečeno reliéfy, které je zdobí.

Pro přístup do hrobky si vědci ponechali vedlejší jižní šachtu, další - západní - byla totiž silně poničená.

Mimo to narazili čeští egyptologové v těsné blízkosti hrobky na šachtu, která vedla do překvapivě rozsáhlého skladu balzamovačů (podrobněji viz text Podzemí vydalo zápisy balzamovačů).

Pohled na starověkou míchačku Dělníci nejprve využívali pro zasypávání šachty písek z ní původně vytěžený. Letos na podzim začali navíc odkrývat lokalitu východně od hrobky. „Chtěli jsme ověřit, zda se v tomto místě nenacházel kultovní prostor - soubor místností částečně zapuštěných do země - jako v případě lufaovy hrobky,“ vysvětluje Ladislav Bareš. Existence kultovního místa se nepotvrdila, podařilo se však najít třeba sochu Hathory v bohyně podobě krávy.

Také minulé úterý narazili dělníci na několik zajímavých předmětů. Na pokyn reise čili předáka odebírali materiál pro zasypávání hrobky směrem na východ od ní. Hned po ránu se shlukli nad prvním úloukem: vápencovým pečetítkem. Podle profesora Bareše však jeho zdobení naznačuje, že šlo spíše o jakýsi „školní sešit“ začínajícího umělce.

Po objevu pečetítka opustil reis natrvalo své plastové křesílko a začal na dělníky dohlížet z bezprostřední blízkosti. Často jim ukazoval, kde přesně mají kopat. Výsledek se dostavil vzápětí: z písku „vykouklo“ fajánsové oko příslušející bohu Horovi, jeden z neznámějších egyptských symbolů. Následoval objev několika úlomků vápencových bloků z nadzemního ohrazení hrobky a kamene s nápisem.

Postupně se také začalo na podloží rýsovat plato postavené z nepálených cihel. „Zhruba tisíc let po vybudování hrobky si ho postavili rozbíječi kamene,“ vysvětluje při jeho přeměrování Květa Smoláriková z Českého egyptologického ústavu FF UK. Dávní kameníci vytažovali mohutné vápencové bloky z ohrazení hrobky, „porcovali“ je a využívali jinde jako stavební materiál.

V těsné blízkosti plata rozbíječů kamene se odpoledne začaly postupně vynořovat pozůstatky „zednické míchačky“. V půlkruhu ohraničeném cihlami byla ještě nyní dobře patrná masa ztvrdlé malty, která se využívala při budování hrobky.

Za života Menechibnekona již byla egyptská společnost poměrně rozvrstvená, faraon se rozhodně nemohl chlubit tak výlučným postavením jako v dřívějších obdobích. Velký podíl na řízení země držela v rukou obdoba středověké šlechty - silná vrstva civilních úředníků, vojenských velitelů a církevních hodnostářů. Jejich funkce se často prolínaly a navíc i dědily. Společnost se měnila také v souvislosti s příchodem velkého množství cizinců. Menechibneko tedy patřil za vlády sajské čili 26. dynastie k váženým mužům. Texty v pohřební komoře ukazují, že se pyšnil například hodností generála, byl velitelem libyjských oddílů, členem královy osobní stráže a admirálem námořního loďstva.

„Hrobka byla s velkou pravděpodobností dokončena až po první perské okupaci Egypta v roce 525 před naším letopočtem. Zdá se tedy, že uctívání egyptských kultů pokračovalo i za vlády Peršanů,“ poznamenává Květa Smoláriková.

Texty nalezené na úlomcích ohradního zdiva hýří náboženskými a administrativními tituly Menechibnekona. To naznačuje, že vojenský velitel neodešel po příchodu Peršanů z výsluní, jen se už neprosazoval v armádě.

„Celou nadzemní část hrobky vybudovali dávní stavitelé z bílého vápence, což muselo být velmi nákladné,“ upozorňuje profesor Bareš. Domnívá se, že to svědčí o vysokém společenském statusu a bohatství Menechibnekona. S tím souhlasí i Květa Smoláriková: „Na výlučné postavení majitele hrobky ukazuje i její výzdoba.“ Jediněčné ztvárnění ženských postav znázorňujících dvanáct denních hodin na východě a dvanáct nočních na západě by podle ní bylo možné zařadit bez problémů až do ptolemaiovské doby, tedy minimálně o 200 let později.

V jílovci se celkem dobře kope, ale protože nasává vlhkost, může být poměrně nestabilní

Výzdoba hrobky předběhla dobu Čeští egyptologové prozkoumali pohřební komoru hodnostáře Menechibnekona. Překvapila je kvalita vnitřní výzdoby, zejména propracované detaily reliéfů na jejich stěnách. Některá vyobrazení vypadají, jako by vznikla až v pozdějším období.

Foto popis| Egyptští dělníci postupně zasypávají hlavní šachtu hrobky, písek je totiž nejlepší obranou před zloději

Foto popis| V těsné blízkosti hrobky odkryli vědci pozůstatky „zednické míchačky“, kde dávní stavitelé připravovali uvnitř půlkruhu maltu

Foto popis| Socha bohyně Hathory v podobě krávy

Foto popis| Pečetítka pohřebiště s vyobrazením šakala a devíti zajatců

Foto popis| Symbolické oko příslušející bohu Horovi

Foto popis| Některé prvky výzdoby hrobky hodnostáře Menechibnekona jsou běžné v královských hrobkách, říká vedoucí výzkumného týmu Ladislav Bareš. Sluneční bárka zdobí strop pohřební komory. Na východní stěně je dvanáct žen znázorňujících denní hodiny, na západní stěně pak tucet žen zpodobňujících hodiny noční. Jednotlivé postavy se v detailech odlišují.